

SVEN RYDENFELT

Svar till Rehn

Min artikel i *Wall Street Journal* har inte undgått Gösta Rehns blickar, och det är tacknämligt att han kritiskt granskat den. Låt mig här knyta några kommentarer till Rehns synpunkter.

Han börjar med den definition enligt vilken en person räknas som icke-arbetslös, redan om han arbetat en enda timme under mätveckan, och upplyser om att detta är den av ILO rekommenderade och internationellt tillämpade definitionen.

Detta är riktigt men bestyrker samtidigt min tes, att regeringarna i sin redovisning med olika medel söker smussa undan den verkliga arbetslösheten. För naturligtvis är en person med endast en timmes förvärvsarbete per vecka arbetslös. Och detsamma bör väl rimligen gälla även den med två, tre, fyra eller fem timmars arbete per vecka?

Regeringarnas begripliga stråvan att redovisa låga arbetslöshetssiffror förklarar att olika knep kommer till användning. Låt mig peka på ytterligare ett par sådana. Fram till 1986 blev i Sverige en person som anmält sig vid arbetsförmedlingen som arbetsökande, därmed redovisad som arbetslös. Detta år bestämdes emellertid, att vederbörande under mät-

veckan bevisligen skulle ha aktivt sökt jobb för att räknas som arbetslös, en skärpning med vars hjälp något sådant som 40 procent av den tidigare redovisade arbetslösheten trollades bort.

Nästa år, 1987, ville SCB i enlighet med ILOs rekommendationer räkna heltidsstuderande som sökte jobb och var beredda att omedelbart ta en anställning som arbetslösa. Regeringen avslög denna begäran. Många av dessa unga vill helst av allt förvärvsarbete och ägnar sig åt studier uteslutande därför att de inte lyckats få ett arbete. Regeringens avslag tvingar SCB att tillämpa dubbel bokföring. I internationella sammanhang får man enligt ILOs regler inkludera arbetsökande studenter, medan man på hemmaplan utesluter dem. I detta sammanhang bör också nämnas, att de unga som fyra timmar per dag arbetade i skoldomsdag, ett system på avskrivning, och som maximalt utgjorde 40 000, hela tiden räknades som arbetsökande men inte som arbetslösa.

Primär och sekundär sysselsättning

Men låt oss lämna smusslet och i stället ta upp den viktiga frågan om primär och sekundär sysselsättning. I tex OECDs 24 industriländer är sysselsättning något som väsentligen skapas av enskilt ägda företag i en marknadsekonomi. Framför allt under 1980-talet har man utifrån erfarenheter under det sjuka 1970-talet med dess massarbetslöshet tvingats lära sig vissa läxor.

Fil dr SVEN RYDENFELT är universitetslektor emeritus, Lunds universitet.

Framför allt har man lärt sig, att en acceptabelt hög sysselsättning endast kommer till stånd i samhällen med ett för privat företagsamhet gynnsamt ekonomiskt och politiskt klimat. Uttryckt i moderna ekologiska termer skulle det bli att levande företag som allt annat levande endast kan växa och frodas i en lämplig miljö.

Till och med inom socialistiska regeringar har dessa nya insikter resulterat i en politik som brukar kallas pragmatisk. Av dåvarande industriministern, Thage G Peterson, formulerades insikten redan 1983 sålunda:

”En förståelse för ett positivt företagarklimat och en rimlig utdelning till dem som satsar tid och kraft i det egna företaget har vuxit fram inom arbetarrörelsen under senare år.”

Även om dessa nya insikter under 1980-talet resulterat i en ekonomisk politik som skapat ett företagarklimat, klart gynnsammare än det som rådde under 1970-talet, blir en avgörande fråga här, huruvida kursändringen varit tillräcklig.

En person med ovanligt goda förutsättningar, när det gäller att jämföra situationen i olika länder, Anders Scharp, koncernchef i Electrolux, ett företag med 147 000 anställda vid 500 företag i 50 länder, har nyligen härom uttalat följande (*Dagens Nyheter* 4 augusti 1989):

”Industriklimatet i Sverige är ett av de sämsta i världen... Läger man ihop allt detta (en hel katalog på nackdelar med att satsa på verkstadsproduktion i Sverige) kan man bara dra slutsatsen att det är bättre för företaget att satsa mer på tillverkningen utomlands än har hemma i Sverige... Även om han inte vill peka ut något drömland för industriproduktion, så nämner han England, Italien och Västtyskland som exempel på länder med betydligt bättre industriklimat.”

Att företag och kapital söker sig till länder med gynnsamt ekonomiskt klimat är inte märkligare än att flugor söker sig till en sockerbit, och att en flykt från vårt land pågår är uppenbart. I slutet av 1988 hade enbart de 80 största svenska företagen

423 000 anställda i dotterbolag utomlands, medan samtliga utlandsägda företag i Sverige hade 195 000 anställda. Hela skillnaden kan knappast förklaras av den svenska regeringens ovilja mot att låta utlänningar köpa svenska företag.

Att dynamiken, den levande kraften i svenskt näringsliv inte är vad den borde vara, framgår av OECDs statistik över den årliga BNP-tillväxten bland de 24 medlemsländerna. För 1988 kom Sverige på 21 plats och i prognosen för 1989 på nummer 24 d v s jumboplatsen. Till bilden hör att svenska industriarbetares reallön efter skatt i dag står och stampar på samma nivå som för 13 år sedan.

Sverige inte i världstopp

Tiden är därmed inne för att ställa den i sammanhanget fundamentala frågan: Hur mycket av vår sysselsättning är spontant genererad *primär* sysselsättning och hur mycket är *sekundär* sysselsättning skapad genom arbetsmarknadspolitiska insatser?

Man vågar gissa, att vår primära sysselsättning är högst 90 procent, vilket i så fall innebär att vår primära arbetslöshet ligger vid 10 procent. Energiska arbetsmarknadspolitiska åtgärder, plus förtidspensionering och definitionsfiffel förklarar att vår *redovisade* arbetslöshet brukar ligga omkring 1–2 procent.

När det gäller primär sysselsättning ligger vårt land ingalunda i någon världstopp. Ett land som Schweiz med en redovisad arbetslöshet om mindre än 1 procent och med minimala arbetsmarknadspolitiska insatser, har av allt att döma en primär sysselsättning om 97–98 procent. Ungefär detsamma torde gälla om Norge och Japan med en redovisad arbetslöshet om 2,5–3 procent och minimala arbetsmarknadsinsatser. De nämnda tre länderna har en extremt hög primär sysselsättning, men också rader av andra länder har en högre sådan sysselsättning än Sverige. Av allt att döma gäller detta även ett land som USA med en redovisad arbetslöshet om 5–6 procent och med obetydliga offentliga arbetsmarknadsinsatser.

Högre kvalitet i primär sysselsättning

Väsentligt i detta sammanhang är att den primära sysselsättningen är av genomsnittligt högre kvalitet än den sekundära i den meningen att de primärt sysselsatta upplever sitt arbete som mer meningsfullt och tillfredsställande än de sekundärt sysselsatta gör.

Ett extremt exempel på låg kvalitet fick de ungdomar uppleva som sysselsattes fyra timmar per dag i s k ungdomslag. Enligt dekret från facket fick de inte utföra några som helst "riktiga" jobb, jobb som borde reserveras för fackligt organiserade. Det gällde för ledarna att hitta på marginella jobb, som inte kolliderade med fackets intressen – ogrärensning i parker, städning av vägkanter etc. Naturligtvis fann ungdomarna låtsasjobben så meningslösa och förödmjukande, att flertalet vägrade att acceptera dem. En stor del av platserna i ungdomslagen kom därför aldrig att utnyttjas. Lyckligtvis är detta förnedrande system nu på avskrivning.

Minst hundratusen ungdomar under utbildning i vårt land önskar ingenting hellre än att gå ut i förvärvslivet – av vissa enkäter att döma – men i brist på jobb som motsvarar deras utbildning och önskemål känner de sig tvingade att fortsätta sina studier. Med dåliga resultat till följd av dålig motivation. Att de upplever sina påtvingade studier som arbete av låg kvalitet är uppenbart.

Och även om sekundär sysselsättning av så hög kvalitet som den Samhall erbjuder 30 000 handikappade gäller, att målet för de så sysselsatta nästan alltid är att en dag kunna få ett "riktigt" jobb ute i näringslivet. Några når målet och är lyckliga och stolta över att kunna klara ett jobb som är lönsamt och självbärande. Naturligtvis kunde många fler nått detta mål, om det primära sysselsättningsstrycket i vårt land varit högre än vad det nu är.

Finns det täckning?

Rehn pekar på att endast 17 procent i ålderrarna 16–64 år inte har förvärvsarbete i vårt land, en rekordlåg siffra. Vilket betyder, att förvärvsfrekvensen är rekordhög.

Främst förklaras detta av den rekordhöga förvärvsfrekvensen bland de svenska kvinnorna. Av kvinnor med barn i förskoleålder förvärvsarbetar 85 procent. I sin tur förklaras detta av att samhället betalar 90 procent av kostnaden för omhändertagandet av deras barn, en enorm arbetsmarknadspolitisk insats. Det gäller med andra ord en form av sekundär sysselsättning av låg kvalitet. Bortåt en miljon kvinnor arbetar deltid, och symtomatiskt för den låga kvaliteten är den exceptionellt höga frånvaron.

Den rekordhöga svenska förvärvsfrekvensen förklaras helt av den rekordhöga svenska offentliga satsningen på barnomsorgen under föräldrarnas bortovaro från hemmen.

Den nu akuta bristen på arbetskraft inom områden som verkstäder och vård tolkas ibland som tecken på full sysselsättning. Det är då att märka att bristen gäller jobb i en miljö som dagens svenskar, framför allt de unga, till följd av utbildning och värderingar oftast vägrar acceptera. Andra mer populära områden som butiker och kontor har i gengäld ett stort överskott på arbetskraft med inte sällan hundratalet sökande per tjänst.

I Sverige har den låga arbetslösheten – närmare bestämt den låga redovisade arbetslösheten – kommit att användas som en triumferande symbol, det avgörande beviset för välfärdsstatens effektivitet. Senast var det Kjell-Olof Feldt som på Visbyseminariet i somras stolt talade om vår arbetslöshet som den lägsta i världen. Finns det verkligen täckning för sådana påståenden?